

Píše Magdaléna Jacková

(E*forum, 09. 11. 2016)

K nejznámějším českým světcům patří bezpochyby Jan Nepomucký. Tento duchovní, kterého dal podle legendy král Václav IV. roku 1393 utopit za to, že odmítl prozradit zpovědní tajemství, se těšil pověsti mučedníka a světce již dlouho před svým svatořečením. O Janově mučednické smrti a zázračných světlech, jež se ukázala na Vltavě nad jeho utonulým tělem, píše poprvé roudnický převor Petr Klarifikátor v oslavném životopise arcibiskupa Jana z Jenštejna, vzniklém krátce po Nepomukově smrti, v letech 1400–1402. V následujícím století vylíčili Nepomukovo mučednictví např. Václav Hájek z Libočan v *Kronice české* (1541) nebo olomoucký biskup Jan Dubravius v latinsky psané kronice *Historia Regni Bohemiae* (1552). Posléze vzniklo též několik nepomucenských legend, z nichž asi nejvýznamnější je *Vita B. Joannis Nepomuceni* od Bohuslava Balbína, která se stala základním zdrojem inspirace pro další nepomucenskou literaturu. Poprvé vyšel tento Balbínův text r. 1680 v rámci monumentálního hagiografického souboru *Acta Sanctorum*, jež připravovali tzv. bollandisté – skupina vzdělců, původně výlučně jezuitů, kteří si vzali za cíl vydat kriticky životopisy všech katolických svatých. Toto bollandistické vydání pak později sloužilo i jako podklad pro Janův kanonizační proces. V roce 1682 vydal Balbín původní verzi nepomucenské legendy ve 4. svazku svého díla *Miscellanea* a o dva roky později vyšel poprvé také její český překlad.

Mučedníkovu popularitu dokazuje i to, že básník a historiograf Jiří Barthold Pontanus z Breitenberka ho již počátkem 17. století ve sbírce latinských hymnů *Hymnorum sacrorum libri tres* (1602) i ve spise *Bohemia Pia* (1608) označil za světce a za zemského patrona. První pokusy dosáhnout Janova oficiálního svatořečení se objevily ve druhé polovině 17. století, jeho kanonizace však nakonec proběhla – jak známo – až roku 1729. České země ji přivítaly velkolepými oslavami s množstvím procesí, ohňostrojů, divadelních produkcí apod. a nový světec inspiroval také vznik dalších literárních děl. S jedním z nich se nyní můžeme seznámit díky Aleně Bočkové, která pod názvem **Historia S. Joannis Nepomuceni. Zpráva historická o životě sv. Jana Nepomuckého aneb Podoby barokního překladu** (Scriptorium 2015) připravila kritickou edici latinského životopisu tohoto světce z pera jezuitu Maximiliana Felixe Wietrowského a jeho dobového českého překladu.

Ačkoli Maximilianus Felix Wietrowski (1660–1737) patřil mezi českými jezuitky k těm významnějším, novodobí badatelé mu zatím nevěnovali příliš pozornosti. Již v tomto ohledu kniha Aleny Bočkové alespoň částečně tento dluh splácí a čtenáře s jeho životem a dílem seznamuje podrobněji. V kapitole věnované Wietrowského životu před námi vystává portrét komplikované, ale pozoruhodné osobnosti. Wietrowski byl

bezpochyby ambiciózní muž, jak je vidět již z jeho úsilí studovat teologickou fakultu v Římě. Byl jazykově nadaný, kromě češtiny, němčiny a ve vzdělaneckých kruzích tehdy samozřejmě latiny ovládal výborně také italštinu, vedle toho uměl francouzsky a alespoň částečně španělsky. Z řádových funkcí, které zastával, vyplývá, že byl i organizačně schopný – mj. stál v čele koleje u Sv. Ignáce v Praze na Novém Městě (1701–1704) nebo jezuitské rezidence na Svaté hoře u Příbrami (1709–1714). Bohatá je také jeho literární činnost. Wietrowski napsal více než dvacet knih, přičemž téměř všechny vyšly ve dvacátých letech 18. století. Nejvýznamnější část jeho tvorby představují historiografické spisy zaměřené na evropské církevní dějiny. Většinou se přitom jedná o překlady děl francouzského jezuita Louise Maimbourga (1610–1686), jehož dílo souborně vyšlo ve 14 svazcích r. 1686.

Hlavní část knihy Aleny Bočkové tvoří edice Wietrowského spisu *Historia de vita, martyrio et miraculis S. Joannis Nepomuceni* (celý název je v souladu s dobovým zvykem ještě delší a v českém překladu zní *Zpráva historická o životě, mučednictví a zázracích sv. Jana Nepomuckého, kanovníka pražského, pro svátostní tajnost a mlčení svaté zpovědi nepřemožitelně a stále zachovanou do řeky Moldavy neb Vltavy vhozeného a utopeného*). Autor v něm v šesti kapitolách-knihách líčí Janův život od narození po mučednickou smrt i zázraky s ním spojené, v poslední kapitole se pak věnuje potvrzení Janovy svatosti a procesu jeho svatořečení. Wietrowski toto pojednání o Nepomukově životě, mučednické smrti a posmrtných zázracích napsal roku 1729, tedy u příležitosti Janovy kanonizace, výraz „napsal“ však ne zcela odpovídá skutečnosti. Jak dokazuje Alena Bočková v úvodní studii, již tato první, latinská verze je do značné míry vlastně sama překladem. Základním dílem, z nějž Wietrowského kniha vychází, je totiž spis Francesca Galluzziho *Vita di San Giovanni Nepomuceno* z roku 1729, resp. Wietrowského překlad Galluzziho textu z italštiny do latiny. Kromě toho Wietrowski do své knihy vložil někdy i značně rozsáhlé pasáže z akt Janova beatifikačního i kanonizačního procesu, ze zmíněného Balbínova díla, početné jsou citáty z církevních Otců, středověkých autorit i soudobých děl. Wietrowského text je tak zdařilou kompilací jiných nepomucenských spisů a historických pramenů.

Latina však není jediný jazyk, v němž Wietrowského nepomucenská legenda vyšla. Sám autor ji přeložil také do němčiny. Tento překlad vyšel v roce 1730 a z téhož roku zřejmě pochází i nedatovaný tisk anonymního českého překladu. Jeho autora tedy sice neznáme, pravděpodobně jím však byl někdo jiný než Wietrowski. Jak upozorňuje Alena Bočková, dokazuje to například skutečnost, že překladatel na několika místech špatně porozuměl latinskému originálu.

Latinská, německá i česká verze Wietrowského nepomucenské legendy se dochovaly v mnoha exemplářích; exempláře prvních dvou verzí jsou přitom součástí také fondů zahraničních knihoven, což svědčí o jejich značném ohlasu. A. Bočkové se navíc podařilo vypátrat ještě překlad francouzský, který pořídil jistý blíže neznámý pan de Bar původem z Nizozemí. Ačkoli se z tohoto překladu dochoval pouze titul a první čtyři strany první kapitoly – podle autorčiny hypotézy snad šlo pouze o zkušební tisk a celé dílo nikdy vydáno nebylo –, už samo zjištění této skutečnosti je důležitým

objevem.

A. Bočková vydává Wietrowského latinský originál a zrcadlově s ním také výše zmíněný dobový český překlad. U obou jazykových verzí se při vytváření edičních pravidel mohla opřít o zkušenosti získané při práci na 1. svazku ediční řady *Theatrum Neolatinum. Latinské divadlo v českých zemích*, vydaném v loňském roce v nakladatelství Academia. Ten má navíc s její publikací téměř shodné téma: pod názvem *Jan Nepomucký na jezuitských školních scénách* přináší šest kompletních textů a jedenáct synopsí jezuitských školských her (tj. her, které psali jezuité pro studenty svých gymnázií) s tímto námětem. Stejně jako v této edici i u Wietrowského díla zvolila editorka pro transkripci obou jazykových verzí legendy kompromis, aby dnešnímu čtenáři usnadnila porozumění, zároveň však zachovala co nejvíc z dobových jazykových zvláštností.

Kromě vlastní edice obsahuje kniha A. Bočkové několik úvodních studií, z nichž bych vyzvedla zejména důkladnou jazykově-stylistickou analýzu latinského textu i českého překladu či kapitulu o barokním překladatelství a srovnání překladu s originálem. Podtitul knihy *Podoby barokního překladu* ovšem není úplně přesný: podrobněji představuje jen jednu podobu, a to ještě, jak sama autorka uvádí, tu méně obvyklou: tvůrce českého překladu se celkem věrně držel originálu, zachoval všechny části původní knihy; v baroku byly přitom obvyklejší volnější adaptace a někdy i velké změny původního díla. Přitom některé postupy, k nimž autor české verze Wietrowského spisu sáhl, mohou být užitečné i pro současné překladatele z latiny, např. převedení podřadného větného členu na spojení souřadné (*servus captivus* – služebník a vězeň), rozvedení jednoho latinského výrazu spojením synonym (*veneratio* – čest a pocta) nebo substantiva s adjektivem (*miraculum* – zázračné uzdravení). Jiné postupy dnes již nejsou použitelné, jako zachovávání latinského slovosledu („dlouhé jako z smyslův vytržen před obrazem svatým vyléval modlitby“), doslovné překládání infinitivních vazeb („Rychle mu vnuklo jeho svědomí pomstu tu býti pro svou řeč“, tj. jeho svědomí mu rychle vnuklo, že to je pomsta za jeho řeč) nebo časté využívání přechodníků.

Historia S. Joannis Nepomuceni má tedy předpoklady zaujmout širší okruh recipientů. Na své si přijdou nejen klasičtí filologové, literární a jazykoví historici, ale i zájemci o problematiku editování raně novověkých děl nebo o překladatelství v této epoše (obě skupiny zde najdou shrnutí dosavadního stavu bádání a odkazy na další literaturu). Knihu jistě ocení i další, ať už je upoutají půvaby češtiny či latiny 18. století nebo barvitě líčení pozemského i posmrtného osudu neohroženého zpovědníka, jehož socha dodnes zdobí ne jeden most.

Alena Bočková: *Historia S. Joannis Nepomuceni. Zpráva historická o životě sv. Jana Nepomuckého aneb Podoby barokního překladu*. Scriptorium, Praha 2015. 544 s.